

possible to use this experience in the modern world. We give statistics given for orphans and homeless in the USSR and modern Russia.

Key words: homeless children, orphans, social orphans, labor commune, pedagogical method A.S.Makarenko.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Лісіцька Л. Г.

УДК 316.61:37.018.32

М. С. Доннік

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ВИХОВАНЦІВ СОЦІАЛЬНОГО ГУРТОЖИТКУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ А. С. МАКАРЕНКА

Сучасний стан розвитку українського суспільства актуалізує реалізацію соціальної політики держави у сфері удосконалення національного законодавства щодо багатьох напрямів життя громадян, одним з яких виступає соціальна захищеність населення. Так, охорона дитинства в Україні визнана стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що знаходиться у стадії постійного розвитку та приведення до міжнародних стандартів. Відповідно до соціальної політики, захист прав дитини зосереджується на таких напрямках, як удосконалення й розвиток сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, державна підтримка родин з дітьми, створення та розвиток мережі спеціалізованих установ і служб соціального захисту дітей [1, с. 7], одним з яких виступає соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покликаний сприяти успішній адаптації та забезпеченню випускників шкіл-інтернатів тимчасовим житлом.

Актуальність дослідження особливостей становлення та розвитку вихованців інтернатних закладів не викликає сумнівів, оскільки підкріплюється постійним збільшенням кількості новостворених соціальних гуртожитків в Україні. Саме тому, процес соціалізації мешканців соціального гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вимагає обов'язкового вивчення та наукового обґрунтування, актуалізуючи декілька напрямів дослідження, серед яких: особливості соціалізації особистості, що вивчали О. Біла, І. Богданова, Т. Василькова, Ю. Василькова, Л. Коваль, Я. Коломинський, В. Куєвда, В. Лисовський, А. Мудрик, А. Петровський, А. Реан, С. Хлебик, Є. Якуба, М. Ярошевський; аспекти соціально-педагогічної роботи з дітьми і молоддю – І. Бех, О. Безпалько, І. Зверева, І. Іванова, А. Капська, А. Рижанова, С. Харченко та ін; проблеми особистісного характеру

вихованців шкіл-інтернатів – О. Антонова-Турченко, М. Аралова, Я. Гошовський, І. Дубровіна, І. Іванова, О. Ігнатова, Л. Канішевська, Б. Кобзар, В. Мухіна, Л. Осьмак, І. Пеша, А. Прихожан, Н. Толстих, В. Юницький, В. Яковенко тощо. Особливого значення для нас набувають педагогічні праці А. С. Макаренка, що висвітлюють особливості соціалізації особистості в умовах колективу.

Соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – це заклад для тимчасового перебування випускників шкіл-інтернатів, метою якого є соціальна адаптація вихованців, формування активної життєвої позиції, засвоєння норм та цінностей суспільства, підготовка до самостійного життя поза інтернатними закладами; до створення сім'ї, народження та виховання дітей. Особливістю функціонування закладу є постійне перебування вихованців на його території у вільний час, що передбачає систематичну взаємодію із адміністрацією закладу та мешканців між собою.

Оскільки соціальний гуртожиток можна розглядати, як простір неформального спілкування дітей та молоді, де процеси знайомства, знаходження свого місця серед інших відбуваються набагато швидше і, здебільшого, стихійно [2, с. 34], тому дуже важливо, наскільки вихованець гуртожитку зможе увійти в цей новостворений колектив, майже сім'ю, яка або допоможе успішній соціалізації молодої людини, або ж завадить цьому процесу.

Відповідно до поглядів А. С. Макаренка, колектив – це універсальний метод виховання, що є загальним і єдиним, проте не заважає розвитку особистості та сприяє вияву її індивідуальності й здібностей. Крім того, колектив – живий соціальний організм, який «народжується», живе, розвивається, перестає існувати. Це життя має бути радісним, цікавим, наповненим працею, пізнанням, романтикою, грою [3, с. 182].

Саме тому, особливого значення набувають взаємостосунки вихованців соціального гуртожитку між собою та із адміністрацією закладу. Соціальний педагог, основним призначенням якого виступає допомога у озброєнні вихованцями соціальних навичок самостійного життя поза установами інтернатного типу, має пам'ятати, що успішність цього процесу залежатиме насамперед від усвідомлення педагогом простої істини: «виховання – це легка справа, коли вона робиться без нервів, на основі здорового, спокійного, нормального, розумового і веселого життя» [4]. Крім того, фахівець має, по-перше, орієнтуватися на позитив у поведінці та характері дитини, бачити у вихованцеві все найкраще, яке виступає тим зерном, що в подальшому формує віру у сили мешканця гуртожитку та його здатність до позитивних змін [5, с. 61]; по-друге, пам'ятати, що робота з особами закладу передбачає вплив, виходячи не з конкретного поганого вчинку та орієнтації на сферу негативних якостей, а із знання сутності індивіда та впливу на більш глибокі мотиви і перспективи формування особистості [6, с. 37];

по-третє, враховувати висновки педагогів та психологів-науковців, що головними чинниками формування мешканця соціального гуртожитку виступають сфери діяльності, спілкування [7, с. 53] та самосвідомості, кожна з яких потребує втручання та корекції. Так, у сфері діяльності соціальний педагог має орієнтуватися на розширення видів праці вихованців та їх орієнтацію в системі кожного виду, формувати розуміння суті та особливостей коопераційної діяльності; у сфері спілкування, що виступає засобом самореалізації особистості, залучати до культури суспільства, поєднувати індивіда із соціумом, впливати на прояв і розвиток здібностей; у сфері самосвідомості здійснювати формування образу власного «Я», усвідомлення своєї соціальної приналежності, власних соціальних ролей та систем соціальної орієнтації [8].

Згідно теорії педагогічного колективу А. С. Макаренка, спілкування адміністрації та вихованців має базуватися на дружніх взаєминах, повазі соціального педагога до особистості мешканця, вірі в його сили і можливості. Адміністрація та діти-сироти мають утворювати єдиний педагогічний колектив, запорукою якого повинен виступати колектив закладу і здійснювати не авторитарний, а виключно педагогічний вплив.

Однією із найважливіших особливостей міжособистісних відносин у колективі є психологічний феномен, який виражається в емоційному залученні особистості кожного до колективу як до цілого, з яким індивід усвідомлено чи неусвідомлено себе ідентифікує [9]. Починають спрацьовувати психологічні механізми, одним з яких виступає авторитет, що визначається як міра впливу окремих людей в певній сфері життя та діяльності, підґрунтям якого є ті якості, властивості та риси особистості, які за рівнем свого розвитку значно випереджають аналогічні у інших людей [10, с. 9].

На думку Антона Семеновича, що розглядає батьківський авторитет, першочергового значення набувають особливості праці і життя авторитетної особистості та виключення із виховання таких негативних типів, як придушення, відстані, чванства, педантизму, резонерства, любові, доброти, дружби, підкупу. Крім того, виховний вплив соціального педагога в межах колективу соціального гуртожитку буде найбільш успішним за умов побудови стосунків, в яких педагог виступає авторитетною особистістю для мешканців закладу.

Цей авторитет посилиться вдвічі, якщо педагог буде мати перед собою програму «людської особи», яка охоплюватиме весь зміст особистості – зовнішню поведінку, внутрішні переконання, громадянське виховання і політичні знання. Виходячи з умов часу і будучи його продуктом, вчений мету виховання вбачав у підготовці культурної людини, активного громадянина, який повинен отримати освіту, бажано середню кваліфікацію, бути політично обізнаним, дисциплінованим, із розвинутим почуттям обов'язку і поняттям честі, господарем і організатором [11].

Тож, проблема соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виступає однією із пріоритетних завдань соціальної політики держави, вирішення якої здійснюється шляхом створення соціальних гуртожитків на території України. Особливого значення під час вивчення особливостей функціонування означених інтернатних закладів надаємо вихованню їх мешканців у межах колективу за провідними ідеями А. С. Макаренка.

У подальшому плануємо розглянути ідеї Антона Семеновича щодо напрямів виховання учнівського колективу.

Список використаної літератури

1. Дитяча безпритульність та бездоглядність. Стан, причини та майбутні перспективи / [Семікоп Т. Є., Труханів Г. Л., Костюк О. І. та ін.]. – Одеса : СПД Кіров В. І., 2008. – 112 с. **2. Клочан Ю.** Специфіка соціальної адаптації учнів у професійно-технічних навчальних закладах / Ю. Клочан // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 3. – С. 34 – 39. **3. Макаренко А. С.** С любовью и тревогой / сост., вступ. ст., прим. А. К. Романовского, А. Т. Губко. – К. : Издательство УСХА, 1989. – 368 с. **4. Макаренко А. С.** Книга для родителей / Макаренко А. С. – Саратов : Саратовское книжное издательство, 1953. – 336 с. **5. Селиванова О. А.** Взаимодействие социального педагога с детьми «группы риска» / О. А. Селиванова, В. В. Фалько // Педагогика. – 2006. – № 6. – С. 58 – 62. **6. Яковенко В. С.** Виховання та усиновлення дітей-сиріт: монографія / В. С. Яковенко. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 1998. – 333 с. **7. Василькова Ю. В.** Соціальна педагогіка : курс лекцій : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Василькова Ю. В., Василькова Т. А. – [2-е изд., стереотип]. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 440 с. **8. Потапюк Л. М.** Формування світогляду учнів підліткового та юнацького віку у навчально-виховному процесі сучасної школи : дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / Потапюк Лілія Миколаївна. – Луцьк, 2002. – 220 с. **9. Петровский А. В.** Введение в психологию / А. В. Петровский. – М., 1995. – 496 с. **10. Соціалізація** особистості школяра / [за ред. Л. Е. Орбан]. – Івано-Франківськ : НМЦ «Українська етнопедagogіка та народознавство» АПН України і Прикарпатського ун-ту, 1996. – 68 с. **11. Каменєва Н. С.** Розвиток спадщини А. С. Макаренка про виховання особистості в колективі / Каменєва Н. С. // Вісник Житомирського державного університету : Педагогічні науки. – 2009. – № 47. – С. 160 – 164.

Доннік М. С. Соціалізація вихованців соціального гуртожитку крізь призму педагогічних ідей А. С. Макаренка

В статті наведено аналіз педагогічних поглядів великого педагога новатора А. С. Макаренка з точки зору впливу колективу на становлення та розвиток особистості. Автор статті аналізує державну соціальну

політику стосовно захисту дітей, одним із напрямів якої виступає створення соціальних гуртожитків на території України. Крім того, у статті подається сутність поняття «соціальний гуртожиток», специфіка його діяльності та актуальність створення. Особлива увага звертається на створення колективу в закладі інтернатного типу, його функціонування та виховний вплив, що може посилюватися, коли до виховної діяльності залучається авторитетна особистість, якою виступає соціальний педагог.

Ключові слова: соціальний гуртожиток, соціалізація, колектив, авторитет

Донник М. С. Социализация воспитанников социального общежития через призму педагогических идей А. С. Макаренко

Статья содержит анализ педагогических взглядов А. С. Макаренко с точки зрения влияния коллектива на становление и развитие личности. Автор статьи анализирует социальную политику по защите детей, одним из направлений которой выступает создание социальных общежитий на территории Украины. Кроме того, в статье подается сущность понятия «социальное общежитие», специфика его деятельности и актуальность создания. Особое внимание обращается на создание коллектива в учреждении, его функционирование и воспитательное воздействие, что может усиливаться, когда к воспитательной деятельности привлекается авторитетная личность в лице социального педагога.

Ключевые слова: социальное общежитие, социализация, коллектив, авторитет

Donnik M. S. The Pedagogical Ideas of A. S. Makarenko to the Socialization of Social hostel's Children

The paper presents an analysis of educational views of the great educator A. S. Makarenko innovator in terms of impact on team formation and development of personality. This paper describes the state social policies on child protection, one of the areas which support the creation of social hostels in Ukraine. In addition, the article gives the essence of the concept of «social hostel», the specifics of its activities and the relevance of creation. Social hostel is seen as an area of informal communication between children and young people, where the processes dating occur rapidly and spontaneously, resulting in a team. Particular attention is paid to the creation of staff in boarding schools, its functioning and educational influence that can be amplified when the educational activities involved authoritative personality, which is the social pedagogue. The purpose of education teacher saw in the preparation of cultural rights, active citizens, to be politically developed, disciplined, with a well-developed sense of duty and the notion of honor, the host and organizer. According to the theory of teaching staff A. S. Makarenko, communication, administration and students should be based on friendly relations, respect for the individual social teacher inhabitants faith in his strength and capabilities. Administration and orphans should form a single

teaching staff, the key of which is the collective act of establishment and implement not authoritarian, but only pedagogical impact.

Key words: social hostel, socialization, collective, authority

Стаття надійшла до редакції 29.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Мельничук С. Г.

УДК 364-78

М. С. Другов

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ І МОЛОДІ

У сучасних умовах суспільного розвитку соціально-педагогічній науці належить пріоритетне місце у вихованні підростаючого покоління, його адаптації до повноцінного життя в суспільстві. Саме соціальної роботи з молоддю покликана вирішити нагальні проблеми сучасності.

З кожним новим кроком розвитку цивілізації соціальна робота набуває особливої актуальності як у сфері розвитку загальної та духовної культури особистості, визначень можливостей адаптації індивіда до складних умов сучасності, вибору пріоритету духовно-морального початку над раціональним, так і в сфері збереження та зміцнення фізіологічного здоров'я нації (боротьба з негативними звичками: алкоголізмом, наркоманією, тютюнокурінням; ожиріння тощо).

Процес розвитку суспільних інституцій в Україні зумовив створення центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді (далі – ЦСССДМ) – спеціальних закладів, уповноважених державою брати участь у реалізації державної молодіжної політики шляхом здійснення соціальної роботи з дітьми та молоддю (І. Пінчук). Від так, дедалі більшої актуальності набуває дослідження соціальної роботи в діяльності ЦСССДМ.

Мета дослідження – дослідити основний напрям діяльності ЦСССДМ – соціальну роботу.

У цілому проблеми соціально-педагогічної роботи з молоддю активно досліджуються українськими (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, І. Мигович, Л. Міщик, Н. Ничкало, С. Омельченко, В. Панок, С. Толстоухова, С. Харченко, І. Цушко, В. Шульга ін.) та російськими (Г. Бочарова, Ю. Василькова, М. Галагузова, В. Курбатов, Ф. Мустаєва, І. Петрова, С. Тетерський, Є. Холостова, В. Ярська та ін.) дослідниками.

Методологічним підґрунтям діяльності ЦСССДМ є теоретично обґрунтовані положення щодо функціонування педагогічної системи